

УДК 338.48

DOI: 10.31891/2307-5740-2021-292-2-31

ТЕОДОРОВИЧ Л. В.

ORCID ID: 0000-0002-1887-7711

e-mail: lora.teod@gmail.com

Національний університет «Львівська політехніка»

ЗАХОДИ СПРИЯННЯ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ЕПІДЕМІЧНИХ РИЗИКІВ

Нині в Україні спостерігається значне відставання у темпах впровадження заходів на підтримку туристичного сектора, що ставить під загрозу конкурентоспроможність галузі на глобальному ринку. У статті розкрито проблеми і наведено можливі заходи для розвитку туризму в Україні в умовах епідемічних ризиків. Зокрема, наголошено, що нині, у період стагнації галузі, сфера туризму в Україні знаходиться у відносно кращій ситуації, ніж у більшості країн, оскільки частки внутрішнього та виїзного туризму значно перевищують показники в'їзного туристичного потоку. Пов'язана з туризмом економіка в Україні залежить здебільшого від внутрішнього туризму, а також внутрішньої складової в'їзного туризму.

Окрім пандемії, спричиненою коронавірусом, можна виділити цілий ряд чинників, що гальмують розвиток туризму в Україні, зокрема, такі як відсутність належної підтримки з боку органів державної влади; неефективне управління та застаріла законодавча база; брак належної інфраструктури; нелегальна діяльність суб'єктів туристичної діяльності галузі (зокрема, діяльність без ліцензій/сертифікатів); погана якість дорожнього покриття; забруднення рекреаційних територій та ін.

Підтримка розвитку туризму в Україні як на центральному, так і на місцевому рівнях повинна відбуватися у співпраці з фахівцями туристичного бізнесу, з урахуванням ризиків та уподобань туристів. Залежно від того, як розвиватимуться події у світі, пов'язані з пандемією COVID-19, необхідно дотримуватись рекомендацій, розроблених антикризовим комітетом UNWTO, поетапно впроваджувати заходи, сформульовані у документі «Дорожня карта конкурентоспроможного розвитку сфери туризму в Україні», а також постійно здійснювати моніторинг і відповідно адаптуватися до ймовірних змін у світовому туризмі. Це дозволить перезапустити туристичну галузь, зменшити негативні наслідки коронакризи, а також створити основу для підвищення конкурентоспроможності України на міжнародному туристичному ринку.

Ключові слова: туристична галузь; пандемія; внутрішній туризм; епідемічні ризики.

LARYSA TEODOROVYCH

National University «Lviv Polytechnic»

MEASURES TO PROMOTE TOURISM DEVELOPMENT IN THE EPIDEMIC RISKS CONDITIONS IN UKRAINE

Currently, in Ukraine there is significant change in the rate of implementation of the measures to support the tourism sector that jeopardize the competitiveness of the industry in the global market.

The problems and the possible measures for tourism in Ukraine in conditions of an epidemic risks were revealed in the article. In particular, it is emphasized, now, during the stagnation of the area, the sphere of tourism in Ukraine is better than in most countries, because the international and domestic travel significantly exceed incoming flows. The tourism-related economy in Ukraine depends largely on domestic tourism, as well as the domestic component of inbound tourism.

Except for the coronavirus pandemic there are a number of inhibitory factors of the development of tourism in Ukraine, including: lack of adequate support from public authorities; ineffective management and outdated legal framework; lack of proper infrastructure; illegal activity of subjects of tourist activity of the branch (in particular, activity without licenses of certificates); poor quality of road surface; pollution of recreational areas, etc.

Support for the development of tourism in Ukraine at both central and local levels should be in cooperation with the specialists of the tourism business, taking into account the risks and preferences of tourists.

Depending on how the world events related to the COVID-19 pandemic develop, following the recommendations developed by the UNWTO Crisis Committee, it is necessary to gradually implement the measures set out in the document "Roadmap for Competitive Tourism Development in Ukraine", as well as to implement monitoring and adapting accordingly to possible changes in world tourism.

This will restart the tourism industry, reduce the negative effects of the coronary pandemic crisis, as well as create a basis for increasing the competitiveness of Ukraine in the international tourism market.

Keywords: tourism industry; pandemic; domestic tourism; epidemic risks, tourism in Ukraine.

Постановка проблеми у загальному вигляді,

її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями

Нині в Україні спостерігається значне відставання у темпах впровадження заходів на підтримку туристичного сектора, що ставить під загрозу конкурентоспроможність галузі на глобальному ринку. Уряд аргументує це тим, що частка галузі у ВВП держави складає всього 1,5 %. Це свідчить про недооцінювання на державному рівні соціально-економічної сутності туризму як суспільного явища та його важливості як прибуткової галузі.

Формулювання цілей статті

Мета роботи: дослідити розвиток внутрішнього туризму в Україні у 2020 році, розкрити основні проблеми та запропонувати основні заходи виходу туристичної галузі України з кризи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Питання розвитку туризму в Україні неодноразово обговорювалось громадськістю, працівниками галузі та науковцями. Особливо актуальним воно є сьогодні, коли спостерігається занепад галузі, у зв'язку з обмеженнями під час пандемії. Серед публікацій, в яких наведено конструктивні пропозиції для розвитку туризму в Україні слід виділити такі: «Пандемія COVID-19 та її наслідки у сфері туризму в Україні», розроблену групою у складі міжнародних експертів, місцевих консультантів, очільників професійних туристичних організацій та державних установ [1] та наукову записку «Щодо розвитку туризму в Україні в умовах підвищених епідемічних ризиків» науковців центрів регіональних досліджень Національного інституту стратегічних досліджень [2]. У ній досліджені основні проблеми, які виникли внаслідок запровадження превентивних заходів щодо подолання пандемії коронавірусу у світі та в Україні зокрема. Наведено міжнародні рекомендації та приклади підтримки туризму, прийняті урядами різних країн, а також запропоновано заходи щодо міжсекторальної взаємодії, спрямованої на сприяння прискоренню відновлення галузі туризму в умовах підвищених епідемічних ризиків. Беручи до уваги тривалі обмеження та періодичні закриття кордонів держав, визначити перспективи подальшого розвитку подій украї важко. У зв'язку з мінливістю ситуації з поширенням пандемії питання пошуку оптимальних шляхів розвитку туристичної галузі України залишається відкритим, і потребує постійних досліджень.

Виклад основного матеріалу

У профільному звіті Всесвітнього економічного форуму 2019 року, оцінюючи туристичну конкурентоспроможність України експерти у списку із 140 держав відвели їй 78-ме місце. Вона опинилась на одному рівні з такими визначними центрами міжнародного туризму, як Домініканська Республіка, Шрі-Ланка, Туніс і Албанія. Україна мала найшвидший темп зростання у субрегіоні, піднявшись на 10 місце, зокрема, по стабілізації та відновленні країни. Україна різко покращила ділове середовище – із 124 вона перемістилась на 103 місце, за безпекою посіла 107 місце (було 127); за міжнародною відкритістю – 55 місце (була на 78), а за оцінкою загальної інфраструктури із 79 піднялась на 73 місце [3]. Індекс туристичної конкурентоспроможності за версією ВЕФ розраховують на основі 15 факторів (бізнес-середовище, безпека, охорона здоров'я й гігієна, людські ресурси й ринок праці, ціни, інфраструктура, природні, культурні ресурси тощо). Як бачимо, в нас є можливості для того, щоб вивести галузь туризму на досить високий рівень розвитку і перетворити її на прибуткову сферу. Втім оцінка частки внесків туризму в економіку України досі викликає дискусії. За різними оцінками вона становить близько 7–10 % [1]. Як бачимо, цифра значно перевищує ту, яку наводять урядові особи.

У 2019 р. загальна сума надходжень від туристичного збору до місцевих бюджетів склала 196,2 млн грн, що на 216,3 % більше, ніж у 2018 році [3]. Стверджувати про об'єктивність цих даних щодо реальної кількості туристів не можна. Адже турподаток сплачують заклади, що працюють офіційно, а значна частина підприємств працює в «тіні». Спираючись на оцінки Державної служби статистики України, працевлаштування у сфері туризму до пандемії складало щонайменше 70 000–90 000 робочих місць, що є результатом взаємодії сектора розміщення та кейтерингу з такими галузями, як мистецтво, розваги та рекреаційні заходи, де працює близько півмільйона людей. І це без врахування транспортного сектора та інших складових економіки туризму [1] (рис. 1).

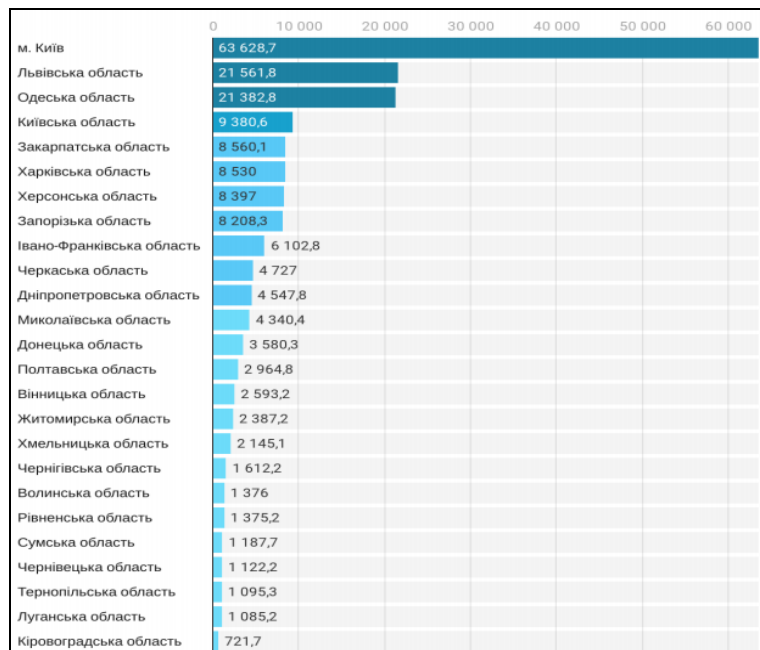


Рис. 1. Обсяг надходжень від туристичного збору у зведеному бюджеті областей за 2019 р., тис. грн [3]

Туризм робить важливий внесок у національну економіку і є недооціненим активом України, який стимулює розвиток інших галузей, і може стати засобом зміцнення економіки. Також він виконує багато соціальних функцій, необхідних для розвитку суспільства.

Сума надходжень до місцевих бюджетів від турподатку в 2020 році склала близько 130 мільйонів гривень, що на 34 % менше, ніж минулого року [4]. Як бачимо цифри не такі критичні як в інших державах. Нині, у період стагнації галузі, сфера туризму в Україні знаходиться у відносно кращій ситуації, ніж у більшості країн Європи, оскільки частки внутрішнього та виїзного туризму значно перевищують показники в'їзного туристичного потоку. Наслідки пандемії COVID-19 мають бути не є такими болючими, як в інших європейських країнах, оскільки обсяг міжнародної туристичної складової України в загальній економіці туризму є набагато меншою. 80 % туристичного ринку в Україні належать 10-м топовим туроператорам, з яких 5 мають бенефіціарів, що знаходяться за кордоном. Це означає, що в Україні переважає виїзний туризм, а ці оператори навіть за умови національної підтримки не створюють робочих місць в Україні і не сприятимуть відновленню галузі туризму і зміцненню економіки держави. Пов'язана з туризмом економіка в Україні залежить здебільшого від внутрішнього туризму, а також внутрішньої складової в'їзного туризму. Отже, в умовах епідемічних ризиків, що перешкоджають перетину кордонів країн, саме внутрішній туризм є основним засобом збереження та відродження галузі туризму в Україні.

Обмеження на пересування, падіння доходів громадян внаслідок економічної кризи та рецесії зумовили зростання попиту на відпочинок в межах України. За напрямками подорожей лідирують море і гори. Влітку найпопулярнішим був пляжний відпочинок у Коблево, Затоці, Одесі, Бердянську, Кароліна Бугаз. Високий попит на відпочинок у Карпатах. Це підтверджують і туроператори. Зокрема, туроператор JoinUP! за 2020 рік, за винятком чотирьох місяців карантину, організував відпочинок в Україні для понад 7000 туристів [4]. Порахувати кількість туристів складно ще й тому, що багато людей організовують відпочинок самостійно.

Мандрівників можна також відстежити за даними мобільних операторів про переміщення користувачів. Згідно з даними мобільності різних груп абонентів компанії «Київстар» із травня по серпень 2020 року (включно). Звичайно, що це відносні показники, адже кількість абонентів компанії могла зменшитись і через перехід користувачів на інші мережі мобільного зв'язку. Та все ж таки загальну ситуацію вони ілюструють (рис. 2).

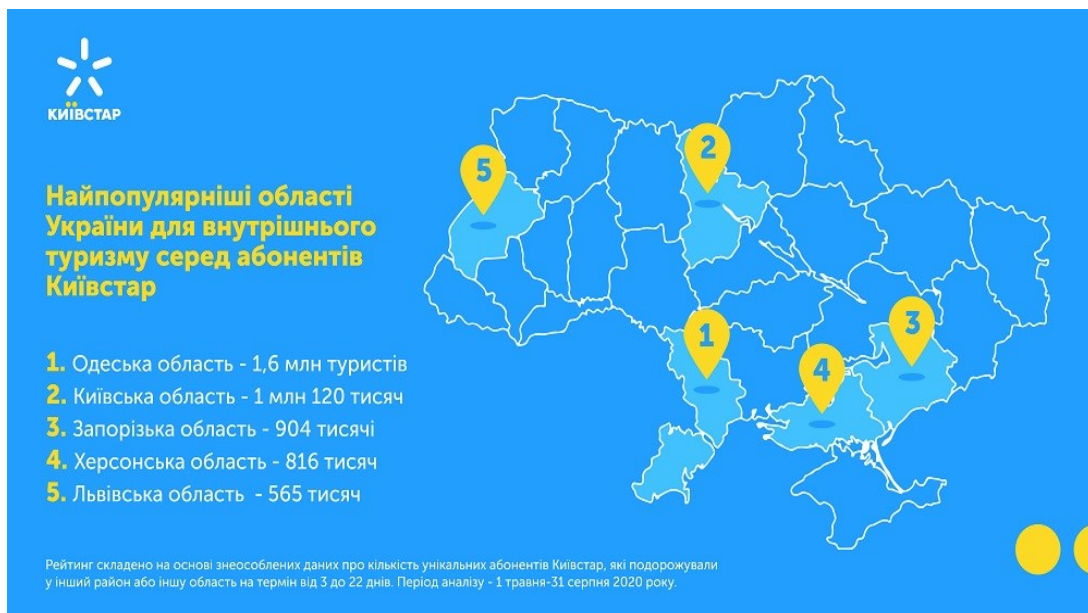


Рис. 2. Картографічна діаграма найбільш відвідуваних областей України серед абонентів «Київстар» [5]

Лідером за кількістю приїжджих туристів виявився Київ: за чотири місяці столицю відвідало понад 450 тис. гостей. На другому місці Одеса, тут побувало майже 400 тис. мандрівників. А Білгород-Дністровський район Одеської області опинився на третьому місці – його обрали 370 тис. туристів.

Загалом, у 2020 році попитом серед українців користувались морські курорти Одеської, Запорізької, Херсонської та Миколаївської областей. Зокрема, найбільший показник за відвідуваністю серед усіх областей України зафіксовано в Одеській області – близько 1,6 млн туристів. Порівняно з 2019 роком ці курорти втратили найменшу кількість туристів – всього 8 %. На території Західної України кількість туристів зменшилась на понад 20 %.

Очевидно, що асортимент пропозицій на інші напрямки зменшився через обмеженість пропозицій на недорогий відпочинок. Кількість «бюджетних» туристів значно зменшилась. Готелі, які працюють

легально і пропонують відповідний рівень послуг, є дорогими для пересічного українського туриста. Трендом 2020 року став віп-відпочинок. середній чек становив 2 тис. грн за добу і вище за двомісний номер. Об'єкти комфорт-класу і люкс були викуплені в першу чергу. Для порівняння: у 2019 році популярними були готелі із середнім чеком 900 грн за добу. Навіть у період карантину жоден з п'ятизіркових готелів в Україні не опускав ціну нижче 100 \$ добу. У той же час у Стамбулі п'ятизіркові готелі знижували ціну до 50 \$. Завдяки зростанню попиту загальна вартість відпочинку в Україні у 2020 році зросла приблизно на 25–30 % і становить в середньому становила 15 тис. грн за особу. Порівняно з 2019 роком середній чек в виїзних турів знизився на 25 %, знизився попит на тури вихідного дня. Через заборону роботи дитячих таборів, пропозицій дитячого відпочинку майже не було, а санаторно-курортні заклади не мали дозволів на прийом рекреантів. Через пандемію туроператори почали шукати нові готелі та розвивати досі не дуже популярні напрямки – озеро Сиваш, Дністровський каньйон, бальнеологічний курорт у селищі Сатанів, Хмельницької області. Популярними стають ті місця, де є хороша дорога. У туристичному сезоні 2021 року важливими чинниками конкурентної боротьби за споживача буде забезпечення санітарно-гігієнічних умов та можливість дистанціювання під час проживання харчування та відпочинку. Утім, на заваді залученню споживачів може стати підвищення цін та зменшення якості сервісу через прагнення постачальників туристичних послуг компенсувати свої збитки та витрати на пристосування рекреаційних об'єктів до роботи згідно строгих санітарно-епідемічних правил. За оцінками фахівців, у період епідемічної небезпеки основні пріоритети споживачів туристичних послуг будуть такими:

- коротші терміни відпочинку,
- оздоровчий, морський, гірський та сільський туризм;
- перевага індивідуального засобу пересування (автотуризм) та індивідуального розміщення;
- застосування он-лайн технологій, активне використання безготівкових та безконтактних методів оплати та засобів адресної доставки;
- медичне страхування, яке покриває лікування COVID-19;
- страхування при неможливості здійснення подорожі через обмеження.

Окрім пандемії, спричиною коронавірусом, існує ще цілий ще цілий ряд чинників, що гальмують розвиток туризму в Україні:

- відсутність належної підтримки з боку органів державної влади;
- неефективне управління та застаріла законодавча база;
- брак належної інфраструктури;
- нелегальна діяльність суб'єктів туристичної діяльності галузі (зокрема, діяльність без ліцензій та сертифікатів);
- відсутність хорошого дорожнього покриття;
- забруднення рекреаційних територій тощо.

З метою підтримки розвитку туризму в Україні необхідними є такі заходи:

- активна підтримка з боку органів державної влади;
- прийняття нових законодавчих актів, зокрема нового закону України «Про туризм»;
- оптимізація туристичної статистики, необхідної для планування та коригування обраної стратегії розвитку;

– встановлення чітких правил на туристичному ринку для сприяння взаємодії між туроператорами та замовниками;

– підтримка внутрішнього повітряного та залізничного транспортного сполучення та введення лоукост-тарифів з можливими субвенціями;

– сприяння розвитку внутрішнього туризму шляхом впровадження туристичних ваучерів і кредитних ліній;

– подальше відтермінування податкових зобов'язань для закладів розміщення та кейтерингу з оплати ПДВ та додатку на прибуток;

– сприяння заходам «м'якого реагування», наприклад, відкриття майданчиків для ресторанних закладів чи точок вуличної їжі у містах, де це можливо;

– формування сприятливої податкової політики для підприємств туристичної інфраструктури;

– залучення місцевих громад до розвитку туризму в регіонах;

– безперервна оптимізація й оновлення робочих інструкцій для туристичного сектора на період пандемії;

– створення офіційного і надійного інформаційного порталу, де будуть розміщуватися необхідні дані;

– зовнішній маркетинг – якісна промо-кампанія у сфері туризму в Україні.

Слід також враховувати можливість залучення туристів із сусідніх держав, зокрема Республіки Молдова, Білорусі, Польщі для яких відвідання України має певні переваги: логістична доступність, відсутність мовного бар'єру, напрацьовані маршрути тощо.

Висновки з дослідження та перспективи подальших розвідок

Підтримка розвитку туризму в Україні як на центральному, так і на місцевому рівнях, повинна відбуватись у співпраці з фахівцями туристичного бізнесу, з урахуванням ризиків та уподобань туристів.

Залежно від того, як розвиватимуться події у світі, пов'язані з пандемією COVID-19, необхідно дотримуючись рекомендацій, розроблених антикризовим комітетом UNWTO, поетапно впроваджувати заходи, сформульовані у документі «Дорожня карта конкурентоспроможного розвитку сфери туризму в Україні», а також постійно здійснювати моніторинг і відповідно адаптуватись до ймовірних змін у світовому туризмі. Це дозволить перезапустити туристичну галузь, зменшити негативні наслідки коронакризи, а також створити основу для підвищення конкурентоспроможності України на міжнародному туристичному ринку.

Література

1. Пандемія COVID-19 та її наслідки у сфері туризму в Україні. Оновлення до документу «Дорожня карта конкурентоспроможного розвитку сфери туризму в Україні» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ntoukraine.org/assets/files/EBRD-COVID19-Report-UKR.pdf>
2. Щодо розвитку туризму в Україні в умовах підвищених епідемічних ризиків [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2020-06/vnutrishniy-turyzm-v-ukraini.pdf>
3. Щодо розвитку внутрішнього туризму в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2020-06/vnutrishniy-turyzm-v-ukraini.pdf>
4. Як пандемія вплинула на внутрішній туризм в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.dw.com/uk/yak-pandemiia-vplynula-na-vnutrishnii-turyzm-v-ukraini/a-57063848>
5. Big Data Київстар [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://kyivstar.ua/uk/mm/news-and-promotions/big-data-kyivstar-kilkist-vnutrishnih-turystiv-v-ukrayini-u-2020-roci>

References

1. Pandemiia COVID-19 ta yii naslidky u sferi turyzmu v Ukraini. Onovlennia do dokumentu «Dorozhnia karta konkurento-spromozhnoho rozvytku sfery turyzmu v Ukraini» [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://www.ntoukraine.org/assets/files/EBRD-COVID19-Report-UKR.pdf>
2. Shchodo rozvytku turyzmu v Ukraini v umovakh pidvyshchenykh epidemichnykh ryzykiv [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2020-06/vnutrishniy-turyzm-v-ukraini.pdf>
3. Shchodo rozvytku vnutrishnoho turyzmu v Ukraini [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2020-06/vnutrishniy-turyzm-v-ukraini.pdf>
4. Yak pandemiia vplynula na vnutrishnii turyzm v Ukraini [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <https://www.dw.com/uk/yak-pandemiia-vplynula-na-vnutrishnii-turyzm-v-ukraini/a-57063848>
5. Big Data Kyivstar [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <https://kyivstar.ua/uk/mm/news-and-promotions/big-data-kyivstar-kilkist-vnutrishnih-turystiv-v-ukrayini-u-2020-roci>

Надійшла / Paper received : 20.03.2021

Надрукована/Printed : 01.06.2021